

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA SEFER GÜZERGÂHINDA YER ALAN BİR KENT OLARAK AYNTAB'IN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI

THE CONTRIBUTION OF AYNTAB TO THE COUNTRY ECONOMY AS A CITY THAT TOOK PLACE ON THE EXCURSION ROUTE IN THE 18TH CENTURY'S FIRST HALF

Rümeysa KARS*

Öz

Taşımacılık, Anadolu kentlerinde genellikle deve ve katırlarla gerçekleştirilmekteydi. Ayntab şehrinde de deve ve katırlarla taşımacılık yapan kimseler, esnaf teşkilatı içerisinde başlarında şeyhleri bulunan bir meslek grubuydu. Kent lojistik açıdan vazgeçilmez bir önem taşıyordu. İstanbul ile güney eyaletleri arasındaki sefer güzergâhı Adana'dan sonra sahile yakın geçerek, Ayntab'ı ikincil önemde iletişim hatlarında bırakıyordu. Taşımacılık faaliyetleri sadece tüccar ve yolcuların seyahatlerinde kolaylık sağlamakla kalmıyor aynı zamanda savaşların yaşandığı süreçte de yöre halkının istifadesiyle temin edilen erzak ve mühimmat nakli ile önem kazanıyordu. Her dönemde olduğu gibi savaşlar, erkekleri bölge sınırları ötesine götürüyordu. İmparatorluğun savunma ve savaş gereksinimini karşılamak üzere sancak valilerinden sık sık asker ve erzak göndermesi talep ediliyordu. Bu erzakların toplanma noktaları sefer güzergâhında bulunan kentlerde bina edilmiş olan menzilhaneler aracılığıyla temin edilebiliyordu.

Anahtar Kelimeler: Taşımacılık, Esnaf, Menzilhane, Lojistik, Tüccar.

Abstract

Transportation was usually done by the help of camels and hinnies in Ayntab were a profession group which had a sheikh in craft organization. The city didn't have an irreplaceable importance from the side of logistics. The excursion route between İstanbul and the South states passed very near to the beach after Adana and this situation made Ayntab second important communication line not only the transportation activities made the merchants and passengers travellings easy, but also it had an importance on transportation of supplies and ammunitions gotten by the locals during the war processes wars were taking the men beyond the country borders as the some in all terms. Storboard governors were often being demanded to send solders and supplies to meet empire's war and defence needs the collection of these supplies could we gotten by the way of these ranges which took place on the excursion routes cities.

Keywords: Transportation, Craft, Destination, Logistics, Merchants.

Giriş

Menzil; Osmanlılar çağında devletin haberleşmesini sağlamak için kullandıkları ulakların, posta tatarlarının yatmaları, hayvan değiştirmeleri için yol üzerinde yapılmış içinde ahır ve yatacak yerlerin buldukları tonoz biçiminde binalardır (Göncü, 1998: 79). Bugün bildiğimiz bir tanesi kalmış olup Ayntab'da Araban yolu üzerinde Bedirkent Köyü önündedir. Sefer menzili olarak mevcudiyetine rastladığımız bu mevki, kentin ekonomik açıdan önem kazanmasına katkı sağlamış olmalıdır.

1. Ayntab'ın Sefer Güzergâhında Yer Almasının Kent Ekonomisine Yansıması

Araştırma konumuz olan dönemde Ayntab şehrinde nakliye işlerinde artış görülmüştür. Bunun sebepleri arasında İran Savaşları'nın askerî amaçlı nakillerinin büyük etkisi olmuştur. Bunda Ayntab'ın İskenderun- Birecik- Diyarbakir yol güzergâhında olması etkili olmuş ve dolayısıyla da İran savaşları esnasında asker, top ve cephane taşıma işi, şehir üzerine bazı yükümlülükler getirmiştir. Nakliyat işlerinde develer ve katırlar en fazla kullanılan hayvanlar olmuştur.

Bu konuya ilişkin bir belgede; İsfahan tarafına görevlendirilen Vezir Ahmet Paşa'nın maiyetine teslim edilmek üzere İstanbul'dan İskenderun'a ve oradan da istenilen mahalle nakledilecek cephanenin nakli için deve ve katıra ihtiyaç olmuş, bu nakliye işinde kullanılmak üzere emr-i şerif ile Ayntab

* Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, e-mail: bilgilirumeysa@gmail.com

kazasından 200 deve ile katır istenilmiş; ücretinin de Halep muhassılı ve görevli mübaşirden alınması tembih edilmiştir (GŞS, nr. 78, s. 9, h. 10; H. 1139/M. 1727).

Bu sefer esnasında ayrıca Maraş eyaletinden 250 deve istenilmiş ve bunun taksimi de her 7 avarız haneden bir deve alınmak üzere kararlaştırılmıştır. Bu hesaplama göre Ayntab kazasının 372, 5 olan avarız hanesine 54 deve isabet etmiş ve bu develerin her biri için günde 25 akça verilmesi, bunun da üç aylık ücretinin peşin olarak ödenmesi istenmiştir. Ayntab'ın hissesine düşen develer, Rişvan aşiretinden temin edilmiştir. Bunlara verilecek üç aylık peşin ücret ise, Ayntab sancağının avarız ve bedel-i nüzul malından 1300 guruş, Mirliva-i Ayntab maktu' malından da 2500 guruş olmak üzere toplam 3800 guruş devlete ödenecek vergilerden havale edilmiştir (GŞS, nr. 78, s. 21, h. 22-27-28; H. 1139/M. 1727). Bu belge bize ordunun sefer güzergâhına dair bilgi vermektedir. İstanbul'dan İskenderun güzergâhıyla sefere gidecek olan askerî mühimmat için Ayntab, Halep, Maraş merkezli nakliye faaliyetleriyle temin edilmekteydi.

Bu konuya ilişkin başka bir belgede; Musul tarafına serasker tayin edilen Vezir Osman Paşa ve beraberindeki asker ve mühimmatı nakletmek üzere 63'ü Ayntab'dan olmak üzere Maraş Eyaleti'nden 250 deve istenilmiştir. Bunun üzerine Ayntab şehrindeki deve kiracılarından (müste'cir) diğer bir ifadeyle mükari taifesinden ve aynı zamanda sarbanbaşı (devecibaşı-başbuğ) olan Halil ibn-i Ali'den 15 deve, Ebubekir ibn-i Kara el-hac Ali'den 11 deve, Keyvanoğlu İbrahim'den 12 deve, 14 deve de Mehmed ibn-i el-Hac Mehmed'den, 11 deve Osman ibn-i Kalender'den devlet adına kiralanmıştır (GŞS, nr. 85, s. 145, h. 254; H. 1145/M. 1733).

Diyarbakir kalesine nakledilmek üzere İskenderun iskelesine getirilen askerî mühimmatın nakliyesi için Halep valiliği tarafından Ayntab şehrinde 60 mükari devesi istenmiştir. Bu develere devlet tarafından verilecek olan ücretin dışında her bir deve için şehir halkı tarafından da 17'şer guruş şehir kethüdası el-Hac Ahmet Ağa tarafından deve kiracılarına (müste'cirlerine) verilmiştir. Bu 60 deveden 43'ü aynı zamanda develerin başbuğu olan es-Seyyid Abdullah ibn-i es-Seyyid Hasan'dan 17'si Mustafa ibn-i el-Hac Osman, el-Hac Kara Mehmet ibn-i el-Hac Osman, Mustafa ibn-i Katuz ve Fankanoğlu adındaki kimselerden kiralanmıştır (GŞS, nr. 85, s. 156, h. 256; H. 1145/M. 1733). İran seferi için Diyarbakir'in önemli bir depo vasfı niteliğinde olduğunu görüyoruz.

Deve kiralama yöntemi, Erzurum tarafına serasker tayin edilen Vezir Ahmet Paşa'nın maiyetindeki asker ve mühimmatı taşımak üzere Ayntab'dan istenilen 62 deve için de uygulanmıştır. Bu develerden 20'si Molla Mustafa ibn-i Molla Hamza'dan, 21'i Bayındıroğlu el-Hac Ali'den ve 21'i de develerin sarbanbaşı olan el-Hac Kasım Ağa ibn-i el-Hac Abdülkadir'den kiralanmıştır. Bu kimselerin ücretleri de şehir halkının vekili kethüda Baki Beşe oğlu el-Hac Hüseyin tarafından her bir deve için 70'er guruş olmak üzere sahiplerine teslim edilmiştir (GŞS, nr. 97, s. 98, h. 153-154; H. 1154/M. 1742). Bu belgelerde verilen bilgiler aşiretler eliyle temin edilen mükari develerin şahuslar eliyle de temin edildiğinin göstergesidir.

Buradan hareketle nakliye hizmetinin, mekkare taifesi olarak bilinen ve kiralama yolu ile taşımacılık yapan kimseler tarafından yerine getirildiğini söyleyebiliriz. Burada dikkati çeken hususlar arasında bu develerin gerçek sahiplerinin kimler olduğudur. Belgelerde yer alan müste'cir yani kiracı kelimesi bunu az da olsa açıklamaktadır.

Bu kelimededen yola çıkarak mekkare taifesinden olan kimseler, develerden belki bir kısmını halktan kiralarak şirketleşmeye gitmiş olabilirler. Böylece nakliyat işleri, şehirde belli başlı kimselerin elinde toplanmış ve bir meslek halini almıştır.

Mısır-Kahire askerine zahire ve eşyanın Ayntab'dan Erzurum'a nakli işi gündeme gelmiştir. Bu nakliye işine Ayntab'lı katır kiracılarından Kuduzoğlu Mehmet 15 katır ile, Sabuncu Kasım ibn-i Ahmet'de yine 15 katır ile taahhütte bulunup mültezim olmuşlardır. Bu nakliye işi karşılığında 30 katır için 25'er guruştan 750 guruş ücret görevli Kapucubaşı Ahmet Ağa'dan tahsil edilmiştir. Ayrıca taşıma esnasında noksanlaşan her katırın mültezimler tarafından satın alınarak taşıma işine katılacağı da taahhüt edilmiştir (GŞS, nr. 97, s. 104, h. 163-164; H. 1154/M. 1742). Bu anlaşma taşımanın katır sayısına göre yapıldığını ortaya koyarken; katırcılığın da devecilik gibi şehirde bir iş kolu olduğunu ortaya koymaktadır.

Ordu için zahire ihtiyacı nakli de mükariler aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Şöyleki; Ayntab'da Tebriz canibine tesir-i ferman üzere olan ihtiyaç için deve mükarilerinden olup medine-i mezburede es-Seyyid el-Hac Osman ibn-i el-Hac Veli, Mehmet ibn-i Musa, Ali ibn-i Osman, Ömer ibn-i Ahmet, Ali ibn-i İsmail, Seyyid ibn-i Mehmed; Devecizade denilen Hacı Yusuf Ağa mahzarında; Tebriz canibine serasker olan Vezir Abdullah Paşa hazretlerinin zehayir naklinden Maraş'tan 600 mükar deveden Ayntab sancağına

156, 5 deveden isabet eden her bir deveye tahmil olan 10 keyl zahirenin nakli talebi hakkındadır (GŞS, nr. 76, s. 54, h. 2; H. 1137/M. 1725).

Rusya ve Avusturya üzerine düzenlenecek olan seferde ordunun nakil vasıtası için mükari develer eyaletlerden talep edilmiş, Maraş Eyaleti'ne isabet edenlerden 100 deve Ayntab Sancağı'na isabet etmiştir. Uzaklığından dolayı aynı değil nakdi olarak tahsil edilme yoluna gidilmiştir. Her deve için 80'er guruştan toplam 8000 guruş teslim edilmiştir (GŞS, nr. 94, s. 34, h. 59; H. 1152/M. 1740). Kira bedelinin uzak beldelede nakit ödenmesi, ödemenin gecikmesi durumunda meydana gelebilecek karmaşanın önlenmesi için alınan bir tedbir olarak düşünülebilir.

Ayrıca savaş esnasında Basra ve Birecik'te yapılacak olan gemilerin kereste ve diğer levazımları Maraş, Besni, Kahta, Güvercinlik, Andırın, Kasr-ı Zülkadriye(Kadirli), Hısn-ı Mansur ile birlikte Antep bölgesinden temin edilmekteydi. (Altınöz, 1995:135) Konuya ilişkin, inşa edilecek gemiler için Ayntab'dan Diyarbakır'e nakl edilecek olan tulumların sevkiyatı Halep, Maraş Eyaleti'nde ve Ayntab Sancağı'nda mükarilerle sevkedilmesine dair beyanda bulunulduğuna ilişkin bir ferman mevcuttur (GŞS, nr. 99, s. 33, h. 66; H. 1156/M. 1744).

1146/1733/34 yılında İran savaşları nedeniyle Diyarbakır'den Musul ve Bağdat'a gönderilecek olan çeşitli zahirenin nehir yolu ile naklinde kullanılmak üzere, Diyarbakır'de inşa edilen 200 kuta kelek sefineleri için, tulum ihtiyacı hasıl olmuş, bu tulumlar Maraş ve çevresinden temin edilmeye çalışılmıştır. Maraş'tan 10. 000 Ayntab'dan 5. 000 adet tulumun zahire naklinde kullanılmak üzere satın alınması İstanbul'dan gönderilen bir ferman ile istenilmiştir (GŞS, nr. 86, s. 84, h. 86; H. 1146/M. 1734).

Darü's-seda ve Bağdat Kaleleri'nde bulunan Osmanlı askerlerine gönderilecek olan zahire ve mühimmatın taşınması için, Diyarbakır'de inşa edilen 150 kelek sefineler için istenmiştir. Ayntap, Maraş ve Halep'ten 20. 000 tulum istenmiştir. Her biri için 20 akça ücret tesbit edilmiştir. Ayntap 6. 500 tulum satış yapmış, bunun karşılığında 130. 000 akça (1. 083 guruş) halka ödeme yapılmıştır (GŞS, nr. 98, . 78, h. 139; H. 1156/M. 1744). Böylece deriden yapılan tulumların şehrin iktisadî hayatına bir canlanma kazandırdığını söylemek mümkündür. Başka bir belgede; Medine-i Ayntab'da sakin mükari taifesinden Kasım ibn-i Mehmet ve el-Hac Hüseyin ibn-i Hüseyin ve Ahmet ibn-i Hızır ve Veli ibn-i Yusuf ve Mehmet ibn-i Süleyman ve Şaban ibn-i Ahmet ve Mehmet ibn-i Yusuf ve Ali ibn-i Osman ve Abdullah ibn-i Ali, medine-i mezbur mütesellimi Süleyman Ağa mahzarında her biri takrir-i kelim idüp bundan önce Birecik'te inşa olunan nehr-i şat ve hümayun-u firkate, filika ve sandalların kürekleri atık olmağla varid olan ferman-ı Ali mucebince 930 kürek firkatelere 42 kürek filika ve sandallardaki cem'an 1072 kürek Asanil dağ kurbunda Maraş Eyaleti'nde vaki Huri Dağı nam mahalden kat' ve Birecik'e nakl olunmak için Kaza-yı Ayntab'dan mükarî deve talep olunmağla ol miktar küreği 540 adet davar ile zikr olunan dağdan Birecik'e nakl idüp her bir davarın ücretini mütesellim yedinden ahz ve kabz eyledik dedikte (GŞS, nr. 52, s. 170, h. 1; H. 1113/M. 1701).

1731 yılında İstanbul'dan Bağdat'a gönderilen zahire, top ve cephanenin taşınmasında kullanılacak gemilerin Birecik İskelesi'nde yapılabilmesi için gereken kerestenin Antep ve çevresinden elde edilmesi yolunda Rakka muhafızından Antep kadısı ve ileri gelenlerine buyruldu gönderilmiştir. Yine 1733'te Bağdat Kalesi'ndeki askerlerin yiyecek ihtiyacı için Rakka ve Samsat çevresinden zahire satın alınarak Birecik İskelesi'ne taşınması, burada depolanması, Fırat Nehri'nin güvenli olduğu bir sırada Rıdvaniye İskelesi'ne oradan da Bağdat'a yollanabilmesi için yapılması düşünülen 300 adet gemi için gerekli kereste, zift, kendir, demir, ham pamuk ve urganın temin edilmesi yönünde Maraş, Elbistan, Rumkale ve Antep kadılarına ferman yollanmıştır (GŞS, nr. 77, s. 89, h. 345; H. 1143/ M. 1731; nr. 85, s. 45, h. 87; H. 1145/ M. 1733).

Rakka'dan Erzurum'a arpa nakli için Maraş'tan Rakka'ya gidecek olan 250 devenin donanımlı bir şekilde yola çıkarılıp deveçiler tarafından gözetilmesi, ücretlerinin ödenmesi eksiksiz olarak yerlerine ulaştırılması arpanın zayi edilmemesi Rakka'ya varıldığında temessük alınması süratle seferin tamamlanmasına dair bir ferman da bulunmaktadır (GŞS, nr. 99, s. 23, h. 49; H. 1156/M. 1744). Buradan hareketle taşımacılık noktasında Ayntab'ın ve çevresindeki merkezlerin önem kazandığını söylememiz mümkündür. Yaklaşık olarak bu taşımacılık faaliyetlerinde yük hayvanlarının kira ve satış bedeline bakıldığında;

Deve fiyatları 35-120 guruş arasında değişmekteyken; at, merkep ve katır fiyatlarının 10-30 guruş civarında olduğunu görüyoruz. Ticarî mamullerin naklinde de istifadesi yadsınamaz olan mükarî taifenin faaliyet yürüttüğünün göstergesi olan bir belgede;

Aslen Kastamonu sükkanından olan misafiren Ayntab'da bulunan el-Hac Ali ibn-i el-Hac Mustafa, mükari taifesinden Şerafettin Mahallesi sakini Ömer ibn-i Veli'den eşyasını nakl ve tahmil için 3 re's katır

bahasından 190 guruş ve cihet-i karz 56 guruş cem'an 246 guruş borcu bulunduğunu ve şahsın vefatı üzerine alacağı olan bedelin müteveffa-yı merhumun terekesinden alınması için hak talep etmesi üzerine istediği bedel varisler elinden kendisine teslim olunur (GŞS, nr. 62, s. 31, h. 3; H. 1125/ M. 1713). Burada bir alacak konusu gündemdedir. Ve konu taşımacılık bedelinin temin edilmesi hakkındadır. Taşımacılığı meslek edinen bir şahsın terekesine ilişkin bir belgede; Ayntab'da katırcılar esnafı şeyhi ve sarbanbaşı olan Hüseyin adlı yeniçeri fevt olur. Terekesinde 1115 kuruş mevcuttur (GŞS, nr. 69, s. 12, h. 1; H. 1131/M. 1719). Yeniçeri olduğunu öğrendiğimiz şahsın da bu meslek erbabı arasında yer aldığını görmekteyiz.

Tüccarlar kendilerini emniyette hissettikleri bölgelerde ticarî faaliyetlerini kolaylıkla yürütebilmekteydiler. Bu durum ise birtakım güvenlik tedbirlerini gündeme getirmekteydi. İlgili bir belgede; Ayntab, Kilis, A'zaz ve Biret'ül-Fırat (Birecik) kazalarından bazı hayvan sahiplerinin daha önceden de olduğu gibi, Halep'e satmak için buğday, arpa ve un gibi ihtiyaç maddelerini Halep valisi Ahmet Paşa'nın korkusundan götüremedikleri ortaya çıkmıştır.

Tüccar tarafından bu ihtiyaç maddelerinin Halep'e getirilmemesi başta vali olmak üzere diğer görevlileri endişeye sevk etmiş; bunun üzerine Halep valisi tarafından bu kazalardaki görevlilere bir buyruldu göndermiştir. Burada Paşa için gerekli olan malzemelerin hazırlandığı, şehre gelecek olan tüccar ya da nakliyecilerin korkmalarına gerek olmadığı ve hayvanlarına da dokunulmayacağı belirtilmiştir (GŞS, nr. 104, s. 99, h. 291; H. 1160/M. 1748). Böyle bir buyrulunun gönderilmiş olması, Halep'e ihtiyaç maddelerini götüren kimselerin validen çekindiklerini ortaya koymaktadır. Bunun üzerine vali, tüccara güven vermeye ve üzerlerindeki tedirginliği gidermeye çalışmıştır.

Taşımacılık esnasında eşkıya saldırıları ve malların yağmalanması olayları da bu kent güzergâhında sıklıkla karşılaşılan bir durumdu. Ayntab'da Cüzlüce Mahallesi'nden kişilerin şakilerce katli hakkında bir belge, es-Seyyid Mehmet ve Zevkirli Türkmani Aşireti'nden Ali'nin, Maraş'tan kervan ile gelen el-Hac Ebubekir'in kervanını basıp yağmalaması sonucu yakalanmalarını konu edinir. Bu şahıslar yağmacılık faaliyetini alışkanlık haline getirdikleri için ölümlerine ilişkin fetva verildiğine dairdir. Şöyle ki kervandan 40 batman kahve, 40 guruş kıymetli 2 bargir(at), 1 boy tüfengi, 4 batman saçma ve 59 batman inciri almışlardır (GŞS, nr. 99/s. 46/h. 4; H. 1156/M. 1744).

Başka bir yağma olayının bahsi geçen belgede; Mükari Ali Beşe'nin Halep'ten gelirken Nurvana Köyü'nde geceleyin yükünün denginin yarılması ile bir miktar eşyası Mehmet ve kardeşi Hüseyin tarafından çalınmıştır. Bu kimseler çaldıkları 83 guruş kıymetli 12 top Şam alacası ve 2 sarık ile Rakka tarafına kaçmışlardır. Bu hırsızlık davası mahkemeye intikal etmiş ve çalınan malların sahibine iade edilmesi yönünde karar verilmiştir (GŞS, nr. 61, s. 22, h. 43; H. 1124/M. 1712). Rakka incelediğimiz dönemde aşiretlerin iskân edildikleri bir bölge olarak gündemdedir. Dolayısıyla bu unsurlar arasından türeyen eşkıya nitelikli zümreler, bu güzergâhtan geçen kervanları rahatsız etmekten geri durmamışlardır.

Benzer nitelikteki başka bir belgede; aslen İstife kazası ahalisinden olup hala Medine-i Ayntab'da Boyacı Bazarı'nda vaki kahve dükkanında sakin İbrahim Beşe ibn-i Yusuf, Ömer Beşe ibn-i Osman mahzarında; Ayntab'a gelirken gece ile 15 guruş nakit, 12 guruş kıymetli bir tabanca, 8 guruşluk 1 sim kuşağı ahz ve sirkat etmekle Ömer Beşe ibn-i Osman sual olunup çalınan malların kendisine teslimine tembih olunmasını talep eder. . Ömer, teslim eder ve taraflar muarızadan men olunurlar (GŞS, nr. . 90, . s. . 184, . h. . 2; H. 1149/M. 1737). şeklindeki ibareler kent güzergâhında yağma olaylarının sıklıkla yaşandığını gözler önüne sermektedir.

Sonuç

18. yüzyılın ilk yarısında Ayntab, uluslararası bağlamda tüccarın uğrak yeri olması nedeniyle *transit ticaret merkezi* vasfı taşıyan bir kent vasfını haizdir. Ayrıca Ayntab'ın stratejik anlamdaki yerine de dikkat çekmek gerekir. Hac yolu güzergâhında olması yanında, sefer güzergâhında ordunun ziyaretgâhı bulunması dolayısıyla da şehrin önemi büyüktür. Başkent'in güney eyaletleri ile bağlantısını sağlaması, hac yolu güzergâhında bulunması ve de Halep'e yakın olması kentin değerini artırmaktadır. Ordunun ihtiyaç duyduğu malzemenin bölgeden temininin kira bedeli gerektirmesi nedeniyle, kent halkına ekonomik anlamda ciddi bir katkı sağlandığını da eklemek gerekir.

KAYNAKÇA

Gaziantep Şer'iyeye Sicilleri, 51 - 52 - 53 - 54 - 55 - 56 - 57 - 58 - 59 - 60 - 61 - 62 - 63 - 64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 79 - 80 - 81 - 82 - 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 - 99 - 100 - 101 - 102 - 103 - 104 - 105 - 106 - 107 nolu defterler (Makalede GŞS olarak kısaltılmıştır).

- ALTINÖZ, İ. (1995). *Dulkadir Beylerbeyliği'nin Teşekkülü ve Gelişmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- ALTINÖZ, İ. (1999). *Dulkadir Eyaleti'nin Kuruluşunda Antep Şehri (XVI. Yüzyıl) Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan*: Gaziantep, Edit. Y. Küçükdağ, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları.
- AYKIN, E. (2005). *Çizgilerle Gaziantep*, Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Eğitim Kültür Serisi.
- BAYKARA, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I: Türk Devrinde İdari Taksimat*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- DEMİR, A. (2007). *XVI. Yüzyılda Samsun -Ayntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÖNCÜ, K. (1988). *Gaziantep*, Gaziantep: Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.